

Таіца
Супрановіч

Парэчкі

Апавяданне

У горадзе, жывучы ў адным доме, нават у адным пад'ездзе, нават на адной лесвічнай пляцоўцы, амаль ніхто не ведае пра жыццё суседа. У вёсцы ж усе пра ўсіх усё ведаюць. І жыццё вясковых настаўнікаў, канечне ж, навідавоку. Некаторых з іх няма на гэтым свеце гадоў дзесяць, нават дваццаць, а іх лёсы, жыцці помняцца, можа, з таго часу, як была адчынена ў вёсцы школа пасля вайны. Калектыву настаўнікаў тады, у гэтай школе, быў малады, у адпачынку толькі дырэктар — з настаўніцай беларускай літаратуры — і настаўнік геаграфіі — з біялагічкай. Усе астатнія — дваццацісямгадовы матэматык і маладыя настаўніцы. З усяго калектыву нікому трыццаці гадоў не было. Але тады гэта ўжо лічыліся сталыя людзі.

На ўсе святы, канечне ж, не рэлігійныя, у сваю настаўніцкую кампанію запрашаліся найбольш паважаныя вяскоўцы. Зімой збіраліся ў якой-небудзь больш дагледжанай хаце, вясной, летам — на беразе Нёмана. Бралі чайкі (так у вёсцы казалі пра лодкі) і адпльвалі ад вёскі з які кіламетр ці два. Слалі на траве абрусы, і на іх клаліся ўсе сялянскія прысмакі: каўбасы, сыры, сала, агародніна, ставіўся трохлітровы слоік самагонкі. Выпівалі пакрыху, і пад трафейны гармонік ліліся песні да самага вечара. Завадзіла у гэтай кампаніі быў дырэктар Уладзімір Міхайлавіч Кецко. Вельмі абаяльны, ён меў такі дар, што мог ладзіць з якім заўгодна чалавекам. Усе праверкі па адукацыі загадчык райана стараўся прывозіць у гэтую школу. Кецко ўсім дагодзіць, зможа як след сустрэць і па-людску правесці. Жонка яго акрамя літаратуры вяла яшчэ спевы, сама іграла на гармоніку і гітары, прыгожа спявала. А ў той час, ці гэта патрабавалася зверху, ці проста па добрай волі, настаўнікі ездзілі па суседніх школах з канцэртамі. Хутчэй па добрай волі, бо пасля вайны народ быў жыццярэадны, энергічны.

Галоўнае, прайшла вайна, а наперадзе толькі шчасце. Давалі канцэрты і ў сваёй вёсцы. Бывае, як выйдучы на сцэну дырэктар з жонкаю — абое высокія, чарнявыя, — як заспяваюць, слухаць не наслухацца. Марыя Андрэеўна многія зайздросцілі — і вясковыя маладыя жанчыны, і дзяўчаты, нават і з другіх вёсак таксама. А дырэктар і яго маладая жонка былі

шчаслівыя. Мелі траіх дзяцей — дзвюх пагодкаў-дзяўчынак, а ў красавіку нарадзіўся і хлопчык. Будавалі ў суседняй вёсцы дом — на наступны навучальны год Уладзіміра Міхайлавіча пераводзілі туды ў школу-дзесяцігодку дырэктарам. Тут жа, у васьмігодцы, дырэктарам пакідалі настаўніка матэматыкі Мікалая Іванавіча — першага жаніха на ўсю акругу. Быў ён да ўсяго здатны: і свой прадмет выдатна знаў і выкладаў, рукі таксама меў залатыя — жыў на кватэры ў старэнькіх людзей, рамантаваў ім дом, хлэў, дапамог зрабіць пограб. Людзі панілі яго за жыццярэаднасць, лёгкасць характару, вясёлы нораў. Дзевак поўная вёска, калегі-настаўніцы маладыя, але ў настаўніцкім калектыве заўважалі нейкую як бы прыхільнасць, ці большую, чым ветлівасць, увагу да жонкі дырэктара. Але гэта быў малады шал, можа, трохі зайздасць да чужога такога відавочнага шчасця.

Быў канец чэрвеня. Выхадным днём да дырэктара прыезджала ўсё раённае начальства з жонкамі, дзецьмі — якраз стаяла спёка, усё зелянела, хацелася з горада на прыроду, да вады. Выехалі за вёску і Кецко. Сам дырэктар на матацыкле з каляскаю: у каляску пасадзіў сваіх дачок, за сабой начальніка аддзела культуры, Жонка Марыя Андрэеўна з маленькім сынам і другія госці з дзецьмі і жонкамі паселі ў машыны. Прыехалі на круты бераг Нёмана, разаслалі абрусы, расклалі снадзь. Дзеці пачалі гуляць з мячыкам, дарослыя трохі выпілі, Марыя Андрэеўна ўзяла гітару, усе разам праспявалі некалькі песень. Раптам дзеці згледзелі на кусте чырвоныя парэчкі. Хоць і не галодныя, але ж гэта першыя ягады. Куст рос тут адзін і ўмомант быў абабраны. А на другім беразе Нёмана гэтых парэчак бачана нябачана. Кецко тут жа скінуў адзенне і кінуўся ў ваду. Хутка, моцнымі ўзмахамі дужых рук пераплыў Нёман. І вось ужо ён плыве назад, падняўшы адной рукой наламаны пук галінак з парэчкамі. Марыя Андрэеўна якраз карміла свайго маленькага Косціка. Яму ішоў ужо трэці месяцчык, быў ён ужо дужанькі, моцненька прыпаў да грудзей, з сілай сціскаў ручкамі матчыну скуру. Яна сядзела трохі воддаль ад гасцей за кустынкам, але пачула сярод іх нейкае хваляванне, далей устрыжожаныя крыкі, енк. Паклала хлопчыка на коўдзерку і кінулася да гасцей. Жанчыны ляпіліся, чапляліся за мужэй, не пускаючы іх да Нёмана. А на рацэ Марыя Андрэеўна адкрылася жудасная карціна: на сярэдзіне Нёмана плыў яе муж, але і не плыў, а то з'яўляўся над вадой, то знікаў. Вось ужо толькі яго рука высунулася з вады — і ўсё, пайшлі кругі. Марыя Анд-

рэеўна кінулася ў Нёман, за ёй кінуліся і мужчыны, вырваўшыся з рук віснучых на іх жонак. Паплавалі, паныралі — перад вачыма толькі мутная вада.

Прывезлі ў вёску Марыю Андрэеўну амаль непрытомную. Яна моцна трымала, прыціскала да сябе Косціка і паўтарала то шэптам, то збіваючыся на крык: "Сыночак, сыночак, дзеткі мае..."

Назаўтра прыехалі ў вёску вадалазы, шукалі пад вадой з раніцы да вечара — не знайшлі. Марыю Андрэеўну не маглі адцягнуць ад берага — кідалася ў ваду, крычала, клікала мужа ці проста стагнала, стоячы на каленях. Настаўнікі вырашылі адправіць яе з дзецьмі да бацькоў. Марыя, як у сне, з усім згаджалася. Мікалай Іванавіч на дырэктаравым матацыкле адвёз іх за дзесяць кіламетраў у вёску, адкуль была родам Марыя.

Цела Кецко ўсплыло само. Паласкала раніцаю вясковая жанчына бялізну, глядзь — плыве па рацэ як бы бярвяно. Угледзелася добра — сіне-чорны чалавек. На лямант збегліся людзі, дзярутамі выцягнулі цела. Непамерна раздмутае, гэтае *нешта* нічым не нагадвала таго прыгожага маладога чалавека, які тыдзень таму знік пад вадой. Толькі пук галінак парэчак намертва заціснуты ў руцэ. Мужчыны змайстравалі-збілі з габляваных дошак труну, паклалі ў яе нябожчыка і адразу забілі века. Так самотна і хавалі такога вартага пры жыцці чалавека. Марыя Андрэеўна на пахаванні была нейкая ўзрушаная, нервовая, не плакала, вочы гарэлі нездаровым, як у вар'яткі, агнём. Трымалася за край труны, і людзі бачылі, што рука сціснула дрэва так, што пальцы ад напружання былі бялейшыя за габляваныя дошкі. Да першага верасня Марыя Андрэеўна пераехала з дзецьмі ў вёску, дзе быў амаль пабудаваны іх з мужам, цяпер нябожчыкам, дом. Наняла вясковых мужчын, і два невялікія пакоі былі гатовыя да жыцця. Як быў жыць муж, усе ў вёсцы толькі і гаварылі, як ёй пашанцавала. Ён браўся за ахвотаю рабіць і мужчынскую, і жаночую работу. Так у вёсцы ўмоўна павялося — напрыклад, дровы калоць павінен мужчына, посуд мыць — жанчына і гэтак далей. Уладзімір Міхайлавіч ніякую работу не раздзяляў. Людзі бачылі, як у той час, калі жонка поле грады, ён на дварэ ў начоўках мые бялізну. Цяпер Марыя Андрэеўна і дровы калола, і бялізну мыла, і наогул усю работу рабіла сама. Не зацялася ў сваім горы, у чорным адзенні яе бачылі толькі на хаўтурах. Пасля апрадалася звычайна, як і да смерці мужа. Гэта многімі асуджалася. Нават нехта ў настаўніцкай няўзнік ёй намякнуў, што жалобу па мужу трэба

насіць цэлы год. "Жалоба па мужу ў мяне ў душы, а сваім знешнім выглядам не хачу напружваць людзей. У мяне быў адзін адрэзак жыцця. Ён закончыўся. Цяпер іншае жыццё, і я буду жыць і думаць пра будучае, пастараюся не вяртацца нават у думках назад, бо нічога не зменіш і нічога не вернеш".

Гэтая яе ўстаноўка на жыццё пачала хутка здзяйсняцца. Позняй восенню купіла саджанцы і пасадзіла сад. Вяскоўцы дзівіліся такой руплівасці. Суседка праз плот прапанавала: "Андрэеўна, дай я во табе адкапаю ад сваіх кустоў парэчак, пасадзі паўз плот, ужо праз год будзеш для дзяцей з ягадзінай". Марыя Андрэеўна зьялела з твару, рэзка ўваткнула ў зямлю рыдлёўку: "Яны мне ўсё жыццё перабэралі, гэтыя парэчкі, хай яны з зямлі звядуцца". Рэзка павярнулася і пайшла ў хату.

Яшчэ да маразоў наняла вясковых мужчын, прыехаў яе бацька і ўмомант збудавалі хлэў. Бацькі мелі дзве каровы — адну аддалі дачцэ. Купіла двое парасят. Працавала да абеду ў школе, днём — па гаспадарцы, вечарам — у вярэньнай школе. Да года з дня смерці мужа паставіла яму прыгожы мармуровы помнік. Першы помнік на гэтых могілках. Вёска была глухая, акружаная лесам, балотам-багнай і Нёманам. Хто пра тыя помнікі дбаў, стаялі крыжы, покуль час не знішчыць.

Вось ужо і другі верасень не за гарамі, другі год Марыя Андрэеўна будзе працаваць у гэтай школе. Ды раптам, як маланка, пранеслася на ўвесь раён навіна. Мікалай Іванавіч, дырэктар васьмігодкі, пайшоў у прымы да Марыі Андрэеўны. Гэта было як выбух бомбы — малады чалавек, па якім сохлі мала што ўсе дзеўкі з гэтай і бліжэйшых вёсак, пайшоў да ўдавы ды аж з трыма дзецьмі. Усе так і казалі, што адышоў ад розуму альбо тут няйначай варажба. Адна дзяўчына нават падпілывала Марыю Андрэеўну пасля вярэньнай урокаў і кінулася біцца, драпаць ёй твар. Як бы там ні было, а Мікалай Іванавіч стаў жыць з Марыяй Андрэеўнай шчасліва, гэта ўсе бачылі, шчасця не схаваш. Ездзіў за сем кіламетраў на матацыкле ў школу, потым, праз пару гадоў, перавалі дырэктарам туды, дзе працавала жонка. А яна адразу адну за адной нарадзіла дзвюх дачок, а потым яшчэ і сына. Так і выгадвалі шасцярных дзяцей, усім далі адукацыю, усе потым раз'ехаліся па свеце. Жывучы цяпер удваіх, яшчэ пры сіле, трымаюць гаспадарку. А Марыя Андрэеўна, як і ў былыя часы, нават да крамы не выйдзе не прычасаўшы прыгожа пафарбаваныя валасы і не падвёўшы бровы і вусны. Жанчына, якая перамагла Пракруста.